

*Уляна Андріївна КИРЧІВ,
аспірантка кафедри історії України
Українського Католицького Університету
(Львів, Україна)*

ІВАН ЛИСЯК-РУДНИЦЬКИЙ ТА ПЬОТР РАВИЧ: УКРАЇНСЬКО-ЄВРЕЙСЬКА ДРУЖБА

У статті висвітлено історію стосунків Івана Лисяка-Рудницького (1919–1984) із товаришем його юності, Пьотром Равичем (1919–1982), у ширшому історичному контексті. Зважаючи на те, що основна частина їхнього спілкування припала на час поміж двома світовими війнами, ця дружба розглядається, окрім всього іншого, у світлі українсько-єврейсько-польських стосунків у Львові того періоду. Простежено також впливи цих відносин на подальший перебіг життя їх учасників. Акцент зроблено на постаті Пьотра Равича, який є набагато менш відомий українському читачеві. Також взято до уваги питання ідентичностей.

Ключові слова: Пьотр Равич, Іван Лисяк-Рудницький, українсько-єврейські стосунки, ХХ століття, інтелектуальна біографія.

У соту річницю від дня народження Івана Лисяка-Рудницького (1919–1984) я пропоную звернути увагу на одного із найближчих товаришів його «львівської» молодості, Пьотра Равича (1919–1982). Мало знаний в Україні, Равич, однак, є автором роману, перекладеного на тринадцять мов, що, зрештою, вже побіжно свідчить про те, що він був далеко не пересічною особистістю. Юнацька дружба Лисяка-Рудницького та Равича справила дуже глибокий вплив на них обох, і своїм завданням у цій статті я вбачаю хоча б поверховий огляд тих «точок дотику», які ці впливи формували.

На жаль, навіть ті дослідження про Пьотра Равича, які були опубліковані в інших країнах [23; 24], присвячені здебільшого літературознавчому аналізу його творчого спадку. Тому вважаю за потрібне ввести читача в контекст, подаючи доволі розгорнуту біографію Равича, що, сподіваюся, дасть змогу краще зрозуміти природу взаємовпливів у його стосунках із Іваном Лисяком-Рудницьким.

Пьотр Генрик Равич народився 12 липня 1919 р. у Львові, у єврейській польськомовній акультурованій родині Соломона Равича та

Гелени Сабіни Масрович¹. Хоча його сім'я не була релігійною, однак її члени знали єврейські традиції та дотримувалися їх [8]. Батько Пьотра, Соломон Равич, був юристом і мав власну фірму в тому самому будинку, де проживала сім'я Равичів, а після приходу радянської влади став завідувачем 6-ї юридичної консультації м. Львова [3]. Він походив із Бережан, і там у молодості працював у нотаріальній конторі дідуся Івана Лисяка-Рудницького, а власне — Івана Рудницького. Тож, ймовірно, Пьотр та Іван спілкувалися одне з одним із дитинства. Невідомо, коли Пьотр познайомився із рештою родини Рудницьких, але, скоріше за все, саме від Михайла Рудницького він почерпнув свої непересічні знання української модерністичної літератури, про які ще йтиметься згодом. Про небайдужість Пьотра побіжно може засвідчити і лист до нього Івана Лисяка-Рудницького за 1965 р., у якому він пише: «Тебе буде цікавити, що недавно я дістав від Михайла Р. кілька його нових книжок з дарчими написами. <...> Згідно з інформаціями, Михайло добре тримається та користується загальною пошаною» [25].

У 1937 р., здавши матуру, Іван і Пьотр разом вступили на юридичний факультет Львівського університету [7]. Однак вже на початку січня 1938 р. в Університеті після довгих суперечок підтримали впровадження «лавкового гетта». Відомо, що того самого року Лисяк-Рудницький став жертвою антиукраїнських погромів: в університетському коридорі на нього напала польська «боївка». Після цього в нього на чолі назавжди залишився шрам від кастету [6, с. 77].

Про те, чи Пьотр також якось фізично постраждав, невідомо. Однак із його власних слів, він «як єврей з огляду на відомі відносини та умови праці на університеті, — не міг студіювати» [4], тож покинув університет і два роки (до наступного вступу) давав приватні лекції та вивчав іноземні мови.

Назагал про стосунки Пьотра Равича та Івана Лисяка-Рудницького ми маємо лише дуже скупі відомості, які отримуємо переважно із листів та щоденників Лисяка-Рудницького. Відомо, що в період до 1939 р. (коли Лисяк-Рудницький виїхав зі Львова), вони були дуже близькими. Зрештою, свого сина, який народився 1951 р., Лисяк-Рудницький назвав Петром саме на честь Равича. Із листування Лисяка-Рудницького за 1967 р. ми також дізнаємося, що він був хрещеним батьком Равича [26]. Окрім того, Лисяк-Рудницький писав, що саме він навчив Пьотра української мови. Водночас Равич в одному зі своїх пізніх інтерв'ю говорив, що в шкільні роки він вважав українців своїми найближчими друзями, і навіть свою першу поему написав по-українськи [8].

¹ Анна Чарковська називає родину Равичів засимільованою [13].

У період 1938–1940 рр. одним із учнів Равича був нащадок династії цадиків із Белза, Авраам Еншель Рокеах, якого Равич щодня вчив латини і давньогрецької, а той його взамін — юдаїзму, і вони разом розбирали розділи Талмуду і книги «Зоар» [8]. Після цього, у 1940 р., Пьотр вдруге вступив до Львівського університету, цього разу — на орієнталістику [1].

У 1939 р. з м. Дисни (Віленська обл.) до Львова на навчання приїхала і майбутня дружина Пьотра Равича, Ревека Явич, згодом відома у Франції під псевдонімом Анна Д'Астре [2]. Іван Лисяк-Рудницький залишив у щоденнику за період 1949–1951 рр. чимало записів і про неї, з яких помітно, що вони також були у досить близьких стосунках.

Найменш відомим та зрозумілим періодом у житті Пьотра є час між 1941 та 1945 рр. Зважаючи на те, що згодом він напише автобіографічний роман про Голокост [21], є велика спокуса прийняти на віру більшість із того, про що він писав у цьому творі. Ситуацію погіршує також те, що друзі та колеги Равича у своїх спогадах дають різні, а часом — і такі, що суперечать одне одному, свідчення про цей період у його житті [16; 17; 24].

Із документів відомо достеменно, що від вересня 1941 до вересня 1942 р. Пьотр Равич перебував у Львівському гетто. Згодом він перебував у в'язниці гестапо в Саноку [29], звідки його було переправлено до тюрми в Тарнові [30], а звідти вже — в концентраційний табір Аушвіц-Біркенау [30]. У вересні 1944 р. його перевезли до табору Ляйтмеріц [29], де він працював перекладачем [Щоденники, 1.04.1949]² аж до звільнення у травні 1945 р., про що він написав детальне свідчення [31]. До вересня 1944 р. Пьотр Равич фігурує в документах як Юрій Босак, народжений 4 серпня 1920 р. у Сопотині [28], політичний цивільно-робочий в'язень [27].

Однією з дуже яскравих сцен у романі, про який я вже згадувала, є тюремний допит, на якому головний герой відповідає, що він ані єврей, ані поляк, а є українським націоналістом [19, с. 288–291]. Ця заява стає великою несподіванкою для німецького офіцера, який спеціально викликає українця, аби перевірити в'язня. Далі йде довгий діалог про літературу, у якому головний герой на запитання «Хто є найвидатнішим українським поетом?» наводить приклад не Шевченка, а маргінального модерніста, докладно аргументуючи свій вибір. Ефект несподіванки та те, що допитуваний дуже добре орієнтується в літературі, на якій не знається навіть багато самих україн-

² Тут і далі під посиланням на Щоденники розуміється звернення до «Щоденників Івана Лисяка-Рудницького, 1931–1970», скановані копії яких зберігаються в архіві Інституту історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка. Висловлюю подяку проф. Ярославу Грицакові за доступ до них.

ців, дискусія про колаборацію, сенс і цінність незалежності та детальний опис Києва схиляють допитувачів до думки, що ув'язнений є політичним противником, але в жодному разі — не євреєм.

Ця сцена є дуже цікавою, хоча, як твердив перший біографіст Равича, а водночас і його друг, Ентоні Рудольф, вона абсолютно не є автобіографічною [24]. А проте мусимо відзначити, що хоча розповіді друзів Равича про період його життя в 1941–1945 рр. можуть кардинально відрізнитися, у одному вони однакові: Пьотр пережив Голокост найбільшою мірою завдяки тому, що видавав себе за українця. І в цьому йому допомогли чудове знання української мови, літератури, преси та українського політичного дискурсу загалом.

Очевидно, що до закінчення Другої світової війни Іван Лисяк-Рудницький та Пьотр Равич не спілкувалися. Однак в одному зі щоденникових записів Лисяка-Рудницького за 1950 р. є згадка про те, що в 1943 р. він бачився із Анною (чи Ревекою), яка, уникнувши арештів, жила в той час у Кракові [Щоденники, 5.04.1950, 18.07.1950].

Туди ж переїхав і Пьотр після звільнення з концтабору, а також — його батько, який залишився у Кракові назавжди.

У 1947 р., отримавши стипендію на навчання у Сорбонні, Пьотр і Анна, на той час — студенти Ягеллонського університету, переїжджають до Парижа³.

Невдовзі, у 1948 р., відновлюється також і їхній контакт з Іваном Лисяком-Рудницьким. Протягом наступних кількох років Лисяк-Рудницький періодично бував у Парижі, де проживали Пьотр і Ревека, і вони багато спілкувалися. Усі відомості про їхні зустрічі ми черпаємо зі щоденників Лисяка-Рудницького. Іван прагнув познайомити Равича із українцями, які в той час жили чи перебували у Франції та Європі загалом. Для цього він мав подвійну мотивацію: з одного боку — дати можливість українцям вийти за межі «українського гетта», а з другого — віджити «українську жилку» Пьотра, яка, на його думку, поволі завмирала [Щоденники, 18.05.1951].

Навесні 1949 р. Пьотр втратив стипендію. Він почав працювати на Польську Пресову Агенцію (РАР). Невдовзі (неформально) він став фактично її головним представником у Парижі. Його робота полягала в щоденному надсиланні новин до Польщі, але, крім цього, він також писав статті до польської преси (під французьким псевдонімом, як «чесний французький людовий демократ і прихильник миру» [Щоденники, 18.07.1949]). Добра зарплата дозволяла йому по-

---

³ Згідно з документом: Records of the American Joint Distribution Committee: Warsaw Office, 1945-1949. Wojewódski Komitet Żydowski w Krakowie, Koło Studentów. Do Dyrektora Jointu Mr. Williama Beina, od 15. 3. 1947.

вністю утримувати Ревеку та допомагати батькові у Кракові і сестрі на півдні Франції [Щоденники, 18.07.1949].

Лисяк-Рудницький залишив докладний і дуже цікавий аналіз «політичної орієнтації Пьотра» у час його роботи для РАР'у. Він твердив, що Равич ніколи не був комуністом, і взагалі до політичних питань не мав особистого відношення, а радше був «типовим індивідуалістом чи, може, навіть анархістом», і саме це нібито дозволило йому прийняти таку працю. Але, на думку Лисяка-Рудницького, саме ця робота на комуністів і зробила з Пьотра зятого антикомуніста, на якого, до того ж, було написано багато доносів [Щоденники, 18.07.1949].

«Віднайдення» двох друзів юності, Пьотра та Івана, збіглося зокрема і з часом зацікавлення Лисяком-Рудницьким темою українсько-єврейських стосунків. Першим результатом цієї зацікавленості стала виголошена 1961 р. на конференції в Нью-Йорку доповідь, присвячена саме цій темі. Стаття «Українські відповіді на єврейське питання» стала першою із циклу текстів про українсько-єврейські взаємини. Для нас важливим є не лише зміст цієї статті, але і її присвята: «Петрові Равичу, товаришеві моєї молодості» [9].

Окрім Лисяка-Рудницького, у повоєнний час Пьотр фактично не спілкувався з українцями (чи спілкувався дуже мало), принаймні, у нас немає відомостей про це. Але основним колом його спілкування були польські і російські емігранти-інтелектуали, а найбільше — середовище паризької «Культури».

З «Культурою» був тісно пов'язаний і Лисяк-Рудницький: у 1950 р. під час перебування у Парижі він познайомився із Єжи Гедройцем, який справив на нього дуже добре враження. Вони почали співпрацю, задля якої Лисяк-Рудницький зобов'язався підшукати Гедройцеві кілька нових співробітників для журналу [Щоденники, 28.07–2.08.1950] та самому написати статтю про українсько-польські стосунки [Щоденники, 24.05.1951] (вона згодом вийшла, під назвою «Новий Переяслав»). Гедройць у 1967 також дуже добре відгукнувся на «Заяву 35 професорів».

Кінець 1950-х рр. став поворотним пунктом у заангажуванні Равича у справи політики, коли він перестав вважати, що може стояти осторонь. Пьотр підтримував постійні, хоч і невідомо, чи регулярні, стосунки із Адольфом Рудницьким, Юзефом Чапським, Чеславом Мілошем, у пізніший час також — із Данилом Кішем та Володимиром Максимовим та іншими; листувався зі Славомиром Мрожеком [13, с. 192]. У 1960-х рр. Равич був відомим у цих колах, окрім всього, і своїм романом про Голокост, який називався «Кров неба» [21], виданий видавництвом Gallimard, за який у 1962 р. він отримав Prix Rivarol [20, с. 322] — премію, яка щорічно призначалася за найкращий літературний твір, написаний французькою мовою іноземцем. «Кров

неба» також номінувалася на премію Феміна, але нагороди твір так і не отримав [20, с. 322]. Невдовзі Пьотра запросили до співпраці із *Le Monde*, куди він від 1963 р. писав статті про слов'янські літератури. Ці тексти є дуже цікавим явищем: у них Равич, пишучи рецензії та беручи інтерв'ю, завуальовано торкався питань про справи народів «іншої» Європи та критикував політику СРСР. Він також рекомендував паризьким видавництвам романи східноєвропейських авторів, до яких сам час від часу писав передмови.

Щодо його тогочасних стосунків з Іваном Лисяком-Рудницьким, то відомо, що наприкінці 1960-х вони втратили контакт між собою, причому, як видно, — із вини Пьотра. Зокрема у своїх листах до Єжи Гедройця за 1970 і 1974 рр. Лисяк-Рудницький не раз просив його про адресу Равича, акцентуючи на тому, що це був його близький друг і вони вже кілька років не спілкувалися [15, с. 627, 628, 630].

У той же час, в 1969 р., також вийшов друком другий, публіцистичний і дуже критичний роман Равича про події травня 1968 р. в Парижі: «Щоденники контрреволюціонера, або з похмілля» [18]. Реакція на неї була цілковито протилежною до відгуків на «Кров неба». Твір залишився «нібито непоміченим», бо, як написав Юзеф Чапський, не відповідав тогочасним запитам: за лаштунками радісної, піднесеної «революційності» він викривав тоталітарну нетерпимість, що не могло не обурювати гордих із себе «лівих інтелектуалів» [14, с. 123]. На відміну від «Крові неба», «Записки...» було перекладено лише на російську мову та видано у скороченій версії в емігрантському журналі «Континент» за 1980 р. [10].

Безпосередньо до української тематики Пьотр отримав змогу (і бажання) повернутися в 1970-х рр.: тоді він посприяв перекладові на французьку та виданню роману «Жовтий князь» Василя Барки про події Голодомору в Україні в 1930-х рр. Він також написав передмову до франкомовного видання, яке вийшло друком у 1981 р. в тому ж Gallimard'і [12]. У ній Равич прирівнює долю українських селян у часи «розкуркулення» та колективізації до долі євреїв під владою Гітлера, камбоджійців під владою Пол Пота та вірмен під турецьким пануванням. Також він акцентує на важливому нюансі, який вирізняє цей геноцид: питання Голодомору в Україні, за його словами, оповите повною, спланованою тишею, а сама трагедія відбулася в умовах абсолютно мирної міжнародної ситуації [22]. Василь Барка дуже тепло і вдячно відгукується про Пьотра Равича: «Я хочу, щоб усі українці знали, за кордоном і на батьківщині теж, що вирішальну роль в приведенні повісти „Жовтий князь” до видавництва Галлімар — відігравав французький письменник... його ім'я П'єр Равіч. Він перший у широкому світі звернув увагу на „Жовтого князя” і дав дуже при-

хильну нотатку в „Ле Монд”. А коли я звернувся до нього у справі перекладу, то він прийняв це до серця — так щиро й близько, як ніхто з наших земляків...» [5, с. 46].

Василь Барка також акцентував на єврейському походженні Равича і назвав це «найвизначнішим і найповчальнішим прикладом єврейсько-української співпраці» [5, с. 46].

Вочевидь автор «Жовтого князя» не був ані знайомий з Равичем особисто, ані ознайомлений з його біографією. На це вказує, поперше, неправильне написання імені, а по-друге — Барка, схоже, вважав Равича французьким євресем (на що вказує здивування і захоплення цікавістю Пьотра темою Голодомору).

На жаль, передмова до роману Василя Барки була одним із останніх текстів, які написав Пьотр: у травні 1982 р., трохи більше ніж за місяць після того, як лейкемія обірвала життя Анни/Ребеки, він покінчив із собою [11].

Замість висновків

Юнацька дружба Пьотра Равича та Івана Лисяка-Рудницького мала великий вплив на них обох, а її печать простежується впродовж решти їхніх життів. На жаль, ми не знаємо достеменно, коли саме вони почали спілкуватися та коли це спілкування переросло в глибоку й тісну дружбу. Можемо лише припускати, що події «лавкового гетта» мали б зблизити їх, хоч би й тому, що вони обоє опинилися «по той бік барикад» у сутичках із польськими, вороже налаштованими, студентами. Однак зануреність Пьотра в українську культуру та непересічно добра обізнаність у тонкощах українського дискурсу загалом, зрештою — і його охрещення, показують, що це спілкування мало набагато давніші корені. І, відповідно, саме воно великою мірою дало змогу йому вижити під час Голокосту.

На тлі цього досить дивним може здаватися те, що із двох товаришів саме Лисяк-Рудницький здебільшого був ініціатором їхнього спілкування в повоєнний час, як і те, наскільки трепетно він ставився до цих стосунків, що добре видно із його щоденникових записів та листування. Попри різні можливі здогади, причина цього залишається наразі таємницею. Не виключено, що таке враження створюється і через «однобічність» джерел (адже всі особисті записи належать Лисяку-Рудницькому), що, зрештою, показує перспективи для подальшого дослідження.

1. Архів Львівського університету. Ф. Р-119. Оп. 1, арк. 60.
2. Архів Львівського університету. Ф. Р-119. Оп. 1, Спр. 3049, арк. 1.
3. Архів Львівського університету. Ф. Р-119. Оп. 1, Спр. 3113, арк. 10.
4. Архів Львівського університету. Ф. Р-119. Оп. 1, Спр. 3649, арк. 2.
5. *Вірний М.* Портрет поета [Текст] / Микола Вірний. – Рівне : Діва, 1998. – 199 с.

6. *Грицак Я.* Іван Лисяк-Рудницький (Нарис інтелектуальної біографії) [Текст] / Я. Грицак // Сучасність. – 1994. – № 11. – С. 73–96.
7. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Ф. 26, оп. 15, спр. 298, арк. 155 (497).
8. *Куперштейн Л.* Встречи с Пётром Равичем, миллионером страданий [Текст] / Л. Куперштейн ; пер. с иврита Зои Копельман // Газета Давар. – 1970. – 29 мая. – С. 8.
9. *Лисяк-Рудницький І.* Українські відповіді на єврейське питання [Текст] // Історичні есе : в 2 т. / І. Лисяк-Рудницький. – Київ : Основи, 1994. – Т. 1. – С. 115–135.
10. *Равич П.* С похмелья, или Записки контрреволюционера [Текст] / П. Равич ; сокр. пер. с франц. Никиты Кривошеина // Континент. – 1980. – № 25. – С. 7–88.
11. Archives de Paris 5e, acte de décès no. 362, année 1982, p. 62.
12. *Barka V.* Le Prince jaune / Vassil Barka ; trad. de l'ukrainien par Olga Jaworskyj, préface de Piotr Rawicz. – Paris : Gallimard, 1981. – 396 p.
13. *Ciarkowska A.* «Słowa rozłąą się jak wszy». Piotr Rawicz – pisarz na krawędzi tekstu [Текст] / Anna Ciarkowska // Strategie twórcze w działaniu: Część II. Strategie interpretacyjne w kontekście procesu twórczego / red. Grażyna Habrajska, Joanna Ślósarska. – Łódź : Primum Verbum, 2016. – Str. 191–200.
14. *Czapski J.* Pozgonne – zbył osobiste [Текст] / Józef Czapski // Kultura (paryska). – 1982. – № 7/8. – Str. 122–124.
15. *Giedroyc J.* Emigracja ukraińska. Listy 1950–1982 [Текст] / Jerzy Giedroyc. – Warszawa : Czytelnik, 2004. – 829 str.
16. *Graf von Schwerin Ch.* Piotr Rawicz [Текст] / Christoph Graf Von Schwerin // Twórczość. – 1998. – № 6/631. – Str. 146–147.
17. *Katz Hewetson J.* Piotr Rawicz, pisarz zapomniany [Текст] / Janina Katz Hewetson // Kultura (paryska). – 1990. – № 3/510. – Str. 125–133.
18. *Rawicz P.* Bloc-notes d'un contre-révolutionnaire ou La gueule de bois [Texte] / Piotr Rawicz. – Paris : Gallimard, 1969. – 176 p.
19. *Rawicz P.* Blood from the Sky [Text] / Piotr Rawicz ; trans. by Peter Wiles. – New Heaven & London : Yale University Press, 2003. – 316 p.
20. *Rawicz P.* Krew nieba [Текст] / Piotr Rawicz ; przekład Andrzej Socha. – Kraków : Wydawnictwo Krakowskie, 2003. – 344 str.
21. *Rawicz P.* Le sang du ciel [Texte] / Piotr Rawicz. – Paris : Gallimard, 1961. – 284 p.
22. *Rawicz P.* Vassil Barka, à l'heure du grand crime (Préface) [Texte] / Piotr Rawicz // Annie Dayan Rosenman, Fransiska Louwagie. Un ciel de sang et de cendres. Piotr Rawicz et la solitude du témoin. – Paris : Kimé, 2013. – P. 379–382.
23. *Rosenman A. D.* Un ciel de sang et de cendres. Piotr Rawicz et la solitude du témoin [Texte] / Annie Dayan Rosenman, Fransiska Louwagie. – Paris : Kimé, 2013. – 475 p.
24. *Rudolf A.* Engraved in Flesh: Piotr Rawicz and his novel Blood from the Sky [Text] / Anthony Rudolf. – Newcastle upon Tyne : Menard Press, 2007. – 96 p.
25. The University of Alberta Archives. Accession no 84–1555. Dr. Ivan Rudnytsky Personal Papers, 1940–1984, file 780.
26. The University of Alberta Archives. Accession no 84–1555. Dr. Ivan Rudnytsky Personal Papers, 1940–1984, file 786.
27. Yad Vashem Archives. Certificate of Incarceration no 53350. Doc. No. 99094816.
28. Yad Vashem Archives. Doc. No. 10832161.

29. Yad Vashem Archives. Doc. No. 99094811.
30. Yad Vashem Archives. Doc. No. 99094814.
31. Yad Vashem Archives. Record group: O-62; File number: 95, 3p.

REFERENCES

1. Lviv University Archive, fund P-119, inventory 1, p. 60. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
2. Lviv University Archive, fund P-119, inventory 1, file 3049, p. 1. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Lviv University Archive, fund P-119, inventory 1, file 3113, p. 10. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Lviv University Archive, fund P-119, inventory 1, file 3649, p. 2. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Virnyi, M. (1998). *Portret poeta* [Portrait of the poet]. Rivne, Ukraine: Diva. [In Ukrainian].
6. Hrytsak, Ya. (1994). *Ivan Lysiak-Rudnytskyi (Narys intelektualnoi biohrafii)* [Ivan Lysiak-Rudnytsky (A sketch of an intellectual biography)]. In *Suchasnist, 11*, 73-96. [In Ukrainian].
7. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archive of Lviv Region], fund 26, inventory 15, file 298, p. 155 (497).
8. Kupershtein, L. (1970, May 29). Vstrechi s Petrom Ravichem, millionerom stradanii [Meetings with Piotr Rawicz, a millionaire of suffering] (Zoya Koppelman (Trans.)). *Davar newspaper*, p. 8. [In Russian].
9. Lysiak-Rudnytskyi, I. (1994). Ukrainski vidpovidi na yevreiske pytannia [Ukrainian answers on Jewish question]. In *Istorychni ese* [Historical essays] (Vol. 1, pp. 115-135). Kyiv, Ukraine: Osnovy. [In Ukrainian].
10. Ravich, P. (1980). S pokhmelia, ili Zapiski kontrrevoliucionera [The Hangover or Writing-pad of a Counter-revolutionary] (Nikita Krivoshein (Trans.)). In *Kontinent, 25*, 7-88. [In Russian].
11. Archives de Paris 5e, acte de décès no. 362, année 1982, p. 62. [In French].
12. Barka, V. (1981). *Le Prince jaune* [The Yellow Prince] (Olga Jaworskyj (Trans.), Piotr Rawicz (Preface)). Paris, France: Gallimard. [In French].
13. Ciarkowska, A. (2016). “Słowa rozłążą się jak wszy”. Piotr Rawicz – pisarz na krawędzi tekstu. In *Strategie twórcze w działaniu: Część II. Strategie interpretacyjne w kontekście procesu twórczego* [Creative strategies in action: Part II. Interpretative strategies in the context of the creative process] (Grażyna Habrajska, Joanna Slósarska (Eds.)), pp. 191-200. Łódź, Poland: Primum Verbum. [In Polish].
14. Czapski, J. (1982). Pozgonne – zbyt osobiste [Seasonal – too personal]. In *Kultura (paryska), 7/8*, 122-124. [In Polish].
15. Giedroyc, J. (2004). *Emigracja ukraińska. Listy 1950–1982* [Ukrainian emigration. Letters 1950–1982]. Warszawa, Poland: Czytelnik. [In Polish].
16. Graf von Schwerin, Ch. (1998). Piotr Rawicz. In *Twórczość, 6/631*, 146-147. [In Polish].
17. Katz Hewetson, J. (1990). Piotr Rawicz, pisarz zapomniany [Piotr Rawicz, forgotten writer]. In *Kultura (paryska), 3/510*, 125-133. [In Polish].
18. Rawicz, P. (1969). *Bloc-notes d'un contre-révolutionnaire ou La gueule de bois* [Notepad of a counter-revolutionary or The Hangover]. Paris, France: Gallimard. [In French].
19. Rawicz, P. (2003). *Blood from the Sky* (Peter Wiles (Trans.)). New Heaven & London, UK: Yale University Press.

20. Rawicz, P. (2003). *Krew nieba* [Blood from the Sky] (Andrzej Socha (Trans.)). Kraków, Poland: Wydawnictwo Krakowskie. [In Polish].
21. Rawicz, P. *Le sang du ciel* [Blood from the Sky]. Paris, France: Gallimard, 1961. [In French].
22. Rawicz, P. (2013). Vassil Barka, à l'heure du grand crime (Préface) [Vassil Barka, at the time of the great crime (Preface)]. In Rosenman, A. D., & Louwagie, F. *Un ciel de sang et de cendres. Piotr Rawicz et la solitude du témoin* [A sky of blood and ashes. Piotr Rawicz and the loneliness of the witness] (pp. 379-382). Paris, France: Kimé. [In French].
23. Rosenman, A. D., & Louwagie, F. (2013). *Un ciel de sang et de cendres. Piotr Rawicz et la solitude du témoin* [A sky of blood and ashes. Piotr Rawicz and the loneliness of the witness]. Paris, France: Kimé. [In French].
24. Rudolf, A. (2007). *Engraved in Flesh: Piotr Rawicz and his novel Blood from the Sky*. Newcastle upon Tyne, UK: Menard Press.
25. The University of Alberta Archives. Accession no 84–1555. Dr. Ivan Rudnytsky Personal Papers, 1940–1984, file 780.
26. The University of Alberta Archives. Accession no 84–1555. Dr. Ivan Rudnytsky Personal Papers, 1940–1984, file 786.
27. Yad Vashem Archives. Certificate of Incarceration no 53350. Doc. No. 99094816.
28. Yad Vashem Archives. Doc. No. 10832161.
29. Yad Vashem Archives. Doc. No. 99094811.
30. Yad Vashem Archives. Doc. No. 99094814.
31. Yad Vashem Archives. Record group: O-62; File number: 95, 3p.

Стаття надійшла 31.10.2019 р.

KYRCHIV Ulyana, postgraduate student of Ukrainian Catholic University (Lviv, Ukraine).

Ivan Lysiak-Rudnytsky and Piotr Rawicz: Ukrainian-Jewish friendship.

The article covers the history of Ivan Lysiak-Rudnytsky's friendship with the friend of his youth, Piotr Rawicz, in a broader historical context. Given the fact that the major part of their communication took place between the two World Wars, this friendship is considered, among other things, in the light of Ukrainian-Jewish-Polish relations in Lviv of that period. The influence of these relations on the further course of life of their participants is also traced. Since both Lysiak-Rudnytsky and Ravich later became known public figures, an important task is to explain the origins of their ideas and personal decisions. The focus is on the figure of Piotr Rawicz, who is much less well-known for a Ukrainian-speaking reader. The course of his life is covered with an analysis of its key moments from the issue of identities choice.

This analysis made it clear that during the pre-World War II time, Piotr Rawicz was ready to accept Ukrainian identity to a great extent, which was quite atypical for a Polish-speaking Jew from an acculturated family in Lviv. At the same time, close relations with Rudnytsky's family influenced his vision of the "Ukrainian question" and partly his postwar interest in the affairs of Central and Eastern Europe. One of the indirect consequences is also his active promotion of the publication of the french translation of Vasyl Barka's "Yellow Prince".

An important aspect of this friendship, from the point of view of identities formation, was the fact that the Rudnytsky family itself was rather atypical in its context since they had Jewish roots that were the subject of attention and ridicule on the part of Ukrainians.

Therefore, this article sheds light on who Piotr Rawicz was, why Ivan Lysiak-Rudnytsky dedicated to him his essay “Ukrainian Answers to the Jewish Question”, and how the youthful friendship between them influenced the further course of their lives.

Keywords: Piotr Rawicz, Ivan L. Rudnytsky, Ukrainian-Jewish relations, 20th century, intellectual biography.

КИРЧИВ Ульяна Андреевна, аспирантка кафедры истории Украины Украинского Католического Университета (Львов, Украина).

Иван Лысяк-Рудницкий и Петр Равич: украинско-еврейская дружба.

В статье отражена история отношений Ивана Лысяка-Рудницкого (1919–1984) с товарищем его юности, Петром Равичем (1919–1982), в более широком историческом контексте. Несмотря на то, что основная часть их общения пришлось на время между двумя мировыми войнами, эта дружба рассматривается, кроме всего прочего, в свете украинско-еврейско-польских отношений во Львове того периода. Прослежено также влияние этих отношений на дальнейшую жизнь их участников. Поскольку и Лысяк-Рудницкий, и Равич впоследствии стали известными публичными лицами, важной задачей является объяснение истоков их идей и личных решений. Акцент сделан на фигуре Петра Равича, гораздо менее известного украинскому читателю. Освещены страницы его жизни с кратким анализом ключевых моментов с точки зрения вопроса выбора идентичностей.

Благодаря такому анализу удалось выяснить, что до Второй мировой войны Петр Равич был склонен в большой степени отождествлять себя с украинцами, что было довольно нетипичным для львовского аккультурированного и польскоязычного еврея. В то же время близкие отношения с семьей Рудницких повлияли на его видение «украинского вопроса», и частично — на послевоенный интерес к делам Центрально-Восточной Европы. Одним из косвенных последствий можно, в частности, считать его активное содействие изданию на французском языке «Желтого князя» Василия Барки.

Важным, с точки зрения формирования идентичностей, аспектом этой дружбы было и то, что сама семья Рудницких была скорее нетипичной в своем контексте, ведь Рудницкие имели еврейские корни, которые были предметом внимания и насмешек со стороны некоторой части украинцев.

Итак, данная статья проливает свет на то, кем был Петр Равич, почему именно ему Иван Лысяк-Рудницкий посвятил свое эссе «Украинские ответы на еврейский вопрос» и как юношеская дружба между ними повлияла на дальнейшее течение их жизней.

Ключевые слова: Петр Равич, Иван Лысяк-Рудницкий, украинско-еврейские отношения, XX век, интеллектуальная биография.